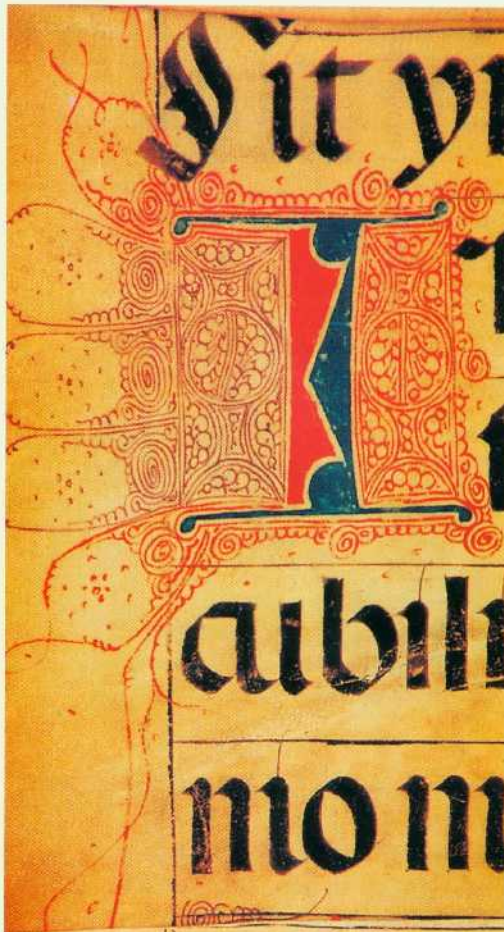

ARXIU COMARCAL DEL SOLSONÈS

SOLSONA, novembre de 1998

Núm. 2

SUMARI:

ACS: Quatre Mots
Activitats de l'Arxiu
-Ingressos
-Tractament arxivístic dels fons documentals
-Difusió
El Racó del Llibre
Des de l'Arxiu...
Col.laboracions

ARXIU HISTÒRIC COMARCAL DE SOLSONA (ACS): QUATRE MOTS

Ara fa un any sortia el primer número del butlletí de l'ACS, el qual tenia un caràcter recopilatori de la tasca feta per l'Arxiu des de la seva posada en funcionament. És obligat agrair la rebuda que li van donar moltes persones i institucions d'àmbits ben diferents. El present butlletí segueix les directrius que es van establir en el primer, emperò, es reforça l'apartat de *Col.laboracions*.

L'ACS ha assolit uns nivells força interessants. Per exemple, actualment custodia més de 60 fons documentals, porta a terme tasques regulars de suport als serveis administratius de més de 10 institucions de la comarca, atén les peticions d'un nombre cada vegada major d'investigadors i estudiosos, fa activitats de difusió, col.labora amb institucions culturals, centres d'ensenyament, etc. Tota aquesta tasca ha estat possible gràcies a la feina de l'Arxiu, però, també, a la col.laboració de molta gent i institucions. Aquest esperit ajuda a superar els entrebancs i les dificultats que en ocasions hem pogut trobar-nos. Una de les característiques que defineix l'Arxiu Comarcal és la globalitat i, alhora, diversitat de la documentació que custodia: de l'Administració de la Generalitat, local, notarial, judicial, registral i institucional; d'associacions i fundacions; d'establiments comercials i empreses; personal..., sense entrar a descriure altres apartats de l'Arxiu com les seves col.leccions, la biblioteca o l'hemeroteca.

Els resultats assolits com a institució cultural i com a eina de suport al conjunt de l'Administració de la comarca han estat valorats molt positivament. No obstant això, per tal d'aconseguir un reforçament de totes les activitats que l'Arxiu porta a terme, caldrà consolidar, encara més, la institució.

ACS

Arxiu Comarcal del Solsonès

Núm. 2

L'edita: ACS

(Xarxa d'Arxius de la Generalitat de Catalunya)

C/ Dominics, 14, 2n

25280 Solsona

Tel. i fax 973 48 15 54

Redacció: ACS

Coordinació: J. Torner i R. M. Vila

Fotografies: Portada, J. Caelles

Interiors, Estudi 3 de 3/J. Boix, J. Caelles, Resol

Impressió: Gràfiques MUVAL-Solsona

Tiratge: 700 exemplars

Dipòsit Legal L-1283/97

ACTIVITATS DE L'ARXIU

1. INGRESSOS

A. Fons i documents

FONS DE L'ADMINISTRACIÓ DE LA GENERALITAT

- Nova transferència de l'Oficina Comarcal del DARP 1967-1995

FONS DE L'ADMINISTRACIÓ LOCAL

- Nova transferència del Consell Comarcal de Muntanya del Solsonès 1984-1985
- Nova transferència del Consell Comarcal del Solsonès 1988-1995
- Nova transferència de l'Ajuntament de Solsona 1977-1989
- Ajuntament de la Molsosa XIX-1990
- Nova transferència de la Mancomunitat d'Aigües del Solsonès 1994-1995
- Nova transferència de la Mancomunitat de Serveis del Solsonès 1995

FONS NOTARIALS

- Nova transferència de la Notaria de Solsona 1972

FONS JUDICIALS

- Jutjat de Pau de la Molsosa XIX-1990

FONS D'INSTITUCIONS

- Centre Tecnològic i Forestal de Solsona 1995
- Comunitat d'Usuaris de Força i Llum de Solsona a Su 1959-1975
- Consorci per la protecció de l'entorn del Solsonès 1984-1992
- Hospital Comarcal del Solsonès 1995

FONS D'ASSOCIACIONS I FUNDACIONS

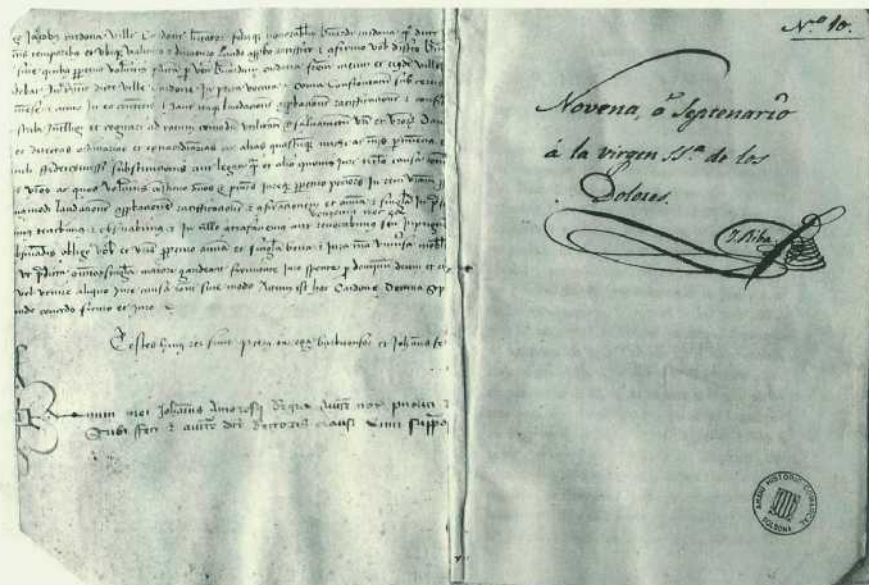
- Associació de Festes del Carnaval de Solsona 1971-1997
- Associació de Veïns de la Ciutat de Solsona 1976-1978
- Agrupació de Geganters de Solsona: Comissió d'homenatge al mestre geganter Manel Casserras i Boix 1997-1998
- Nova transferència de l'Orfeó Nova Solsona 1920-1993

FONS COMERCIALS I D'EMPRESES

- Revista Ganxo (Organyà) 1978-1991
- Nova transferència de la Societat Cooperativa de Consum del Solsonès 1979-1992
- Establiment comercial de Solsona 1936-1957

COL·LECCIONS

- Pergamins (1) 1455
- Manuscrits i documents solts (R. Gualdo, R.Ramonet, R.Rafart ...) (9) 1712-1996
- Goigs (53) 1863-1997
- Fotografies (437) 1950-1998
- Cartells (152) 1921-1998
- Postals (18) 1934-1960
- Vídeos (19) 1991-1998
- Cassets (4) 1992-1995
- Numismàtica (2) 1937

Pergami de l'any 1455 (Col·lecció de l'ACS). Foto J. Caelles

B. Llibres

En l'apartat de les obres del Solsonès –i àrea d'influència- , sense comptar les novetats d'aquest any, l'ACS ha ingressat entre d'altres:

BUTLLETÍ del Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1904. Pàg. 118-360.

CAMPILLO, Domingo. *Paleopatologia del cráneo en Cataluña, Valencia y Baleares*. Barcelona: Montblanc-Martin, 1977. 630 pàg.

CERTAMEN *Público de 1897 en honor a Ntra. Señora del Milagro de Riner*. Lleida: Impremta Mariana, 1897. 214 pàg.

COLL, Xavier i LLOBET, Salvador. *Port del Compte-Serra del Verd*. Granollers: Editorial Alpina, 1978. 28 pàg.

FALP i PLANA, J. *La Mesa del Vegetariano*. Barcelona, 1911. 112 pàg.

GIL i FILLÓL, Luis. *Ribalta*. Barcelona: Iberia, 1948. 42 pàg. i 50 il·lustracions

INSTITUTIONES Philosophicae Matthaei Liberatore. Barcelona, 1862. 355 pàg.

JOCS Florals de Cardona celebrats per commemorar el segon centenari de la seva heroica defensa i capitulació Gloriosa en la Guerra de Successió. Barcelona: Tipografia la Acadèmica, 1914. 128 pàg.

LLORENS i SOLÉ, Antoni. *La Universitat Literària Comarcal del Solsonès (1620-1720)*. Lleida: IEI, 1969. [5 pàg]

MANUALE Ecclesiasticorum seu collectio decretorum authenticorum, ..., Barcelona, 1846. 380 pàg.

PENSÍ i BARTRINA, J. *La Troballa de la Verge del Claustre*. Barcelona, 1948. 48 pàg.

PÉREZ i GALDÓS, Benito. *Episodios Nacionales. Un voluntario realista*. Madrid, 1940. 286 pàg.

PIADÓS Novenari á Maria Santissima del Claustro de Solsona per alcansar la sua protecció soberana en totes las necessitats. Solsona: Impremta de Pedro Sant, 1866. 32 pàg.

I PLENO del Consejo Económico-social sindical comarcal del Solsonés. Ponèncias y conclusiones. Solsona: Organización Sindical, 1971. 152 pàg.

RIU i CABANAS, Ramon. *Imagen de Ntra. Señora del Claustro*. Lleida: Impremta Mariana, 1891. 196 pàg.

ROVIRA i CABANAS, Josep de. *Assaig Històric de la Capella de la Pietat de Sant Llorens de Morunys*. Sant Llorenç de Morunys, 1925. 48 pàg.

SERRA i VILARÓ, Juan. *Los Señores de Portell*. Barcelona: Balmes, 1958. 132 pàg.

TRIPIANA i RAMONET, J.M. *Gritos*. Solsona, [1978]. 82 pàg.

VILANOVA, Joan. *Dibuixos d'una època*. Manresa: Llibreria Sobrerroca, 1985. 246 pàg.

C. Revistes

Regularment l'Arxiu rep les revistes i els butlletins que s'editen a la comarca; així mateix, intenta aplegar aquelles que ja s'havien publicat. D'aquest segon grup, enguany, ha ingressat exemplars de *l'Afrau* (1979-1981), *Apa Nois!* (1985-1990), *Bulleti de l'Associació de Veïns de Solsona* (1976-1978), *Bulleti de CP Setelsis* (1989-1997), *Bulleti de l'EPAS* (1985), *Bulleti de l'Orfeó Nova Solsona* (1963-1970), *Campanada* (1988-1991), *Catesol* (1990-1996), *El Solsonès* (1987), *Finestra Oberta* (1985-1986), *Napbuf* (1932-1933), *Sal i Finestra* (1982), *Solsona* (1951-1952).

2. TRACTAMENT ARXIVÍSTIC DELS FONDS DOCUMENTALS

A. Descripció

- Inventari del fons de l'Ajuntament d'Olius
(s'inclouen alguns documents de l'antic Ajuntament del Castellvell,
anterior a la formació de l'actual municipi d'Olius)	1842-1992
- Inventari del fons del Jutjat de Pau d'Olius	1856-1991
- Inventari del fons de l'Associació de Veïns de Solsona	1976-1978
- Inventari del fons de l'Orfeó Nova Solsona i de la col.lecció
d'impresos de l'entitat	s.XIX-1995
- Inventari del fons de la Comunitat d'Usuaris de Força i Llum de Solsona a Su	1959-1975
- Catàleg de cartells de la col.lecció de l'Ajuntament de Solsona	1936-1993
- Repertori de les fotografies de l'Ajuntament de Solsona	1950-1993
- Inventari sumari del fons del Jutjat de 1a. Instància i Instrucció de Solsona	1930-1972
- La col.lecció general de l'Associació de Festes del Carnaval (1971-1997) ja va ingressar catalogada a l'Arxiu.
 - Així mateix, l'ACS i l'Ajuntament de Cercs (Berguedà) estan finalitzant l'inventari dels fons documentals d'aquest Ajuntament. Cal remarcar que entre la seva documentació també n'hi ha de l'antic municipi de la Baells que l'any 1941 s'integrà al municipi de Cercs.

B. Restauracions i enquadernacions

S'ha enquadernat el llibre *Certámen Literario y Artístico celebrado en honor de Nuestra Señora del Milagro*, Lleida, 1897.

Actualment l'Arxiu està elaborant un programa que ha d'establir les diferents directius per a una actuació sistemàtica en aquest àmbit.

3. ACTIVITATS DE DIFUSIÓ

- Activitats pedagògiques vers el món de l'escolar (visites a l'Arxiu, dossiers de treball ...). Col.laboració amb el Centre de Recursos Pedagògics del Solsonès.
- Edició d'un fulletó informatiu dels serveis, activitats i quadre de fons de l'Arxiu Històric Comarcal de Solsona.
- Edició del primer número de la revista *Arxiu Comarcal del Solsonès*
- Organització de la conferència *Catalunya i el 98* a càrrec de Santi Ponce
- Col.laboració / organització d'actes culturals d'entitats com la Fundació Francesc Ribalta (seminari del carlisme, premi Signum ...), el Centre d'Estudis Lacetans (col.laboració en el cicle de conferències sobre el patrimoni cultural solsoní ...)
- Col.laboració en l'exposició commemorativa de la Fira de Sant Isidre
- Col.laboració en les revistes *Celso* i *El Repartidor*.
- Col.laboració amb el grup *Estudi 3 de 3*.

Conferència "Catalunya i el 98". Foto Resol

EL RACÓ DEL LLIBRE

- AA.VV. *Museus Diocesans de Catalunya*. Solsona: Patronat del MD i CS, 1997. 138 pàg.
- AA.VV. *La gestió sostenible de los bosques*. Solsona: Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, 1998. 320 pàg.
- AA.VV. *I Forum de Política Forestal*. Solsona: Centre Tecnològic Forestal del Solsonès, 1997. 288 pàg.
- AA.VV. *II Fòrum Internacional de Política Forestal*. Solsona: Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, 1998. 392 pàg.
- ALT Solsonès, I'. *Guia itinerari*. Solsona: Esplai Riallera, 1997. 32 pàg. i un plànol
- BARAUT, Cebrià. *El Santuari del Miracle. Història, Art, Guia* (4 ed.). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. 78 pàg.
- BELLMUNT i FIGUERAS, Joan. *Devocions marianes populars. El Solsonès*. Lleida: Pagès Editors, 1998. 270 pàg.
- BOLÒS, Jordi. *Castells de la Catalunya Central*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa, 1997. 176 pàg.
- CALL i PERICÉ, Miquel. *Porca misèria*. Solsona: Miquel Call, 1998. 96 pàg.
- CASTRO, Joan i COTS, Sol. *En nen del sofà*. Solsona: Solsona Comunicacions, 1998. 38 pàg.
- COLOMÉS i SERRA, Josep Àngel. *Intrèpids*. Solsona: J. A. Colomé, 1998. 100 pàg.
- CORNET i ARBOIX, Lluís. *El petit món d'un veterinari rural*. Solsona: Solsona Comunicacions, 1998. 180 pàg.
- CREUS i VANTOLRA, Montse. *Feliu, una vida al servei dels altres*. Solsona: Solsona Comunicacions, 1998. 82 pàg.
- CUADRENCH i BERTRAN, Jaume. *"Gegants i demás impropis" de Solsona de les diades de Corpus i Festa Major*. Solsona: Solsona Comunicacions, 1998. 234 pàg.
- FONS, Jaume. *Instruccions (precises) per a quan hi ha foc al bosc i unes idees (discutibles) per a quan no n'hi ha*. Barcelona: Grata, 1998. 78 pàg.
- MAS, Roger. *Flors, somnis, camins i serps*. Solsona: Roger Mas, 1998. 106 pàg.
- OBIOLS i RIOS, Joan. *Miguel Santos de San Pedro. Bisbe de Solsona i Virrei de Catalunya*. Solsona: Solsona Comunicacions, 1998. 92 pàg.

OLIVER VILLANUEVA, José Vicente. *Avances en el campo de la investigación de la madera en Europa. Posibilidades para Catalunya*. Solsona: Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, 1998. 56 pàg.

PLANES i ALBETS, Ramon. "Representació al Bisbe de Solsona Tomàs Brotó contra el trasllat de la Seu Episcopal a Cervera (1720)." A: *Arxiu de Textos Catalans Antics*. Núm. 16 (Barcelona, 1997), pàg. 425-431.

PLANES i ALBETS, Ramon. "La Sal dels Cardona". A: *Història Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Vol. 4 (Barcelona, 1997), pàg. 148-149.

PLANES i ALBETS, Ramon. "El proveïment urbà: les botigues de blat". A: *Història Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Vol. 4 (Barcelona, 1997), pàg. 104-105.

SALA i FÍGOLS, Jordi. *Història del Seminari de Solsona*. Delegació Diocesana de M.C.S., 1997. 78 pàg.

SANO, Ken. *Les quatre estacions*. Barcelona: Grata Lectura, 1998. 176 pàg.

SELGA i UBACH, Simeó. *L'actuació del Gremi de Sant Lluc en la qüestió del solar de l'Església de Sant Miquel de Manresa, l'any 1952. Nadala 1997*. Manresa: Simeó Selga, 1997. 30 pàg.

Sala de consulta de l'ACS. Foto Resol

DES DE L'ARXIU

L'HEMEROTECA AUXILIAR DE L'ARXIU

L'Arxiu Històric Comarcal de Solsona (ACS) compta entre els seus serveis amb l'Hermeroteca Auxiliar. Aquesta té una funció complementària de l'Arxiu i cada vegada és més coneguda i utilitzada pels investigadors.

A Solsona, des de l'any 1866, es publicava el *Butlletí Oficial Eclesiàstic de la Diòcesi de Solsona* (actual *Butlletí de l'Església de Solsona*) però serà, sobretot, des de la primera meitat del nostre segle fins als anys trenta que apareixeran tot un seguit de noves publicacions. Així podem assenyalar: *El Rebenque* (1904), *El Montañés* (1904-1907), *Botlletí de la Cambra Agrícola de Solsona y sa comarca* (1912), *La Lhumanera* (1914), *Lacetània* (1914-1922), *Veu del Seminari* (1915-1917), *La Nueva Estirpe* (1916), *Centro de la Unión Apostólica del Obispado de Solsona* (1916), *La Verdad* (1918-1920), *Butlletí Parroquial Col·lectiu de l'Arxiprestat de Solsona* (1920-1925), *El Autonomista* (1930-1931), el *Napbuf* (1931-1933), el *Cardener* (1931-1933), *Acció Popular* (1932-1933), *Llum i Guia* (1935-1936). El marcat caràcter polític de la majoria d'aquestes publicacions és una de les seves característiques, tret d'alguns casos particulars com el *Napbuf* que en la capçalera portava l'enunciat següent: *Periòdic de la mainada de Solsona.- Sortirà quan tindrà buf i mentre li durarà*, a la seva capçalera hi figura, com a redacció, ca la Xinxarella, casa avui enderrocada, que estava en la confluència entre el carrer de Llobera i la plaça Major. Cal dir, emperò, que era un lloc de trobada entre Mn. Llorens i la quitxalla, artífexs de la publicació.

D'entre aquestes publicacions podem destacar: *El Montañés*, diari setmanal que s'editava a la impremta Comerç de Manresa i que tenia una ideologia regionalista. *La Verdad*, subtítulat *Periódico defensor de los intereses de Solsona y su Comarca*, que tot i tenir l'administració al carrer de Llobera, a Solsona, consta que es publicava a Pinell del Solsonès (tot sembla indicar que aquest fet responia a motivacions polítiques). Aquest diari va mantenir unes posicions enfrontades amb el seu coetani *Lacetània*. De la revista *Solsona* (1951-1955), que va arribar als 106 números, l'Arxiu té gairebé tota la col·lecció. Aquesta publicació va ser editada pel Centre de Cultura Popular i, sovint, va tenir problemes amb la censura. Així, en una carta datada el 4 d'abril de 1955 i adreçada a un advocat solsoní que tenia diferents càrrecs a l'Administració, el delegat provincial del Ministeri d'Informació i Turisme, Josep A. Tarragó Pleyan, ens diu "*Mi querido amigo: Dos líneas para establecer contacto con referencia a varios asuntos relacionados con tus actividades, que como son varias voy a numerar para mejor orden. 1º "Solsona.-" Por ahora marcha bien la publicación, sin que se haya salido del cauce autorizado por la Dirección General en los últimos números. Conviene que vigiles para que así suceda en lo venidero. Sobre el número extraordinario del día 10 es conveniente extremar la vigilancia. El problema catalán, no debes desecharlo de tu más atenta consideración. [...]"*

Aquestes publicacions ens acosten molt la realitat quotidiana i traspuen les preocupacions i canvis del dia a dia; així, podem trobar-hi des de notícies de caire més aviat familiar com naixements, matrimonis, alumnes que anaven a estudiar a fora, els que acabaven la carrera... fins a notícies més relacionades amb la vida pública com ara opinions polítiques, construccions públiques, celebracions esportives, culturals...

A partir de la segona meitat d'aquest segle, el nombre de publicacions va anar en augment i, actualment, a l'Hemeroteca hi podem trobar diferents exemplars de les publicacions següents: *Àgora*, *Apa nois!*, *Arrels Primària*, *Arxiu Comarcal del Solsonès*, *Butlletí CP Setelsis*, *Butlletí de l'Associació de Veïns*, *Butlletí d'ERC*, *Butlletí informatiu del Club d'Esquí de Solsona*, *Butlletí Informatiu La Vall*, *Campanada*, *Cardener*, *Catesol*, *Celsona*, *Centre d'Estudis Lacetans*, *Comarca*, *Consell*, *Corriol*, *EPAS*, *El Babau*, *El Jou*, *El Repartidor*, *El Solsonès*, *El Piteu Informatiu*, *Empremta Jove*, *Finestra Oberta*, *Full Diocesà*, *Full Informatiu del CRP del Solsonès*, *Fulls de l'Orfeó Nova Solsona*, *In6*, *Institut de Batxillerat Francesc Ribalta*, *L'Afrau*, *L'Aparador*, *L'Infantil*, *La Guia*, *Plaça Major*, *Sal i Finestra*, *Saps què ...?*, *Solc*, *Solsona*, *Butlletí Informatiu de l'Ajuntament de Solsona*, *Solsonès Esports*, *Som-3*, *Tal com sona*, *Tots Units*, *Sant Llorenç Convergència*.

Des de la seva posada en funcionament, l'ACS ha fet un gran esforç per intentar aplegar el major nombre possible de revistes, diaris o butlletins. En l'actualitat compta amb 53 capçaleres de diferents publicacions de la comarca. La col·laboració de moltes persones ha estat i és un element fonamental en aquest procés destinat a completar l'Hemeroteca de l'Arxiu.

Diari *La Verdad*, núm. 44 de l'any 1919. Foto Estudi 3 de J./Boix

Impresos del Carnaval de Solsona. Foto J. Caelles

EL CARNAVAL SOLSONÍ TOT I LA PROHIBICIÓ

"En atención a las circunstancias excepcionales porque atraviesa el país, [...] atentamente solamente a que nada falte a nuestros hermanos que velando por el honor y la salvación de España luchan en el frente con tanto heroísmo como abnegación y entusiasmo, este Gobierno General, ha resuelto suspender en absoluto las fiestas de Carnaval [...]"

Aquesta ordre, datada a Valladolid el 3 de febrer de 1937 i signada pel governador general, Luís Valdés, obrí un llarg període de prohibició de les festes del carnaval que es perllongaria fins ben avançats els anys setanta. De tota manera, les celebracions del carnaval o del cicle carnavalesc, d'una manera més o menys amagada i depenent de la permissivitat de les autoritats locals i provincials es tornaren a celebrar pocs anys després de la seva prohibició.

L'agrupació Joventut Solsonina impulsora de moltes activitats, com ara els concursos i cursets de sardanes o les revetlles d'estiu, a començament dels anys setanta, amb el consentiment de les autoritats locals, va iniciar les tasques per a l'organització del carnaval solsoní. La seva celebració, l'any 1971, va anar precedida d'una tasca de recollida d'informació de quins eren els actes que antigament se celebraven i de quina forma: l'arribada, el sermó, l'enterrament. El programa d'actes d'aquest primer carnaval va ser el següent: "Dia 18. Dijous Gras. 8,30 vespre. *Tots els músics a "Cal Pixarada" per a fer llavi i, a continuació, gran concert.* Dia 20. 8,30 vespre. *Pregó de Festes.* Dia 21. Carnaval. 12 matí. *Rebuda del Carnestoltes. Les digníssimes autoritats del Carnaval sortiran del carrer les Llises.* 6 tarda. *Ball de tarda.* 11 nit. *Ball de disfresses.* Dia 23. 9,30 vespre. *Ball de vetlla. Ball de disfresses que durarà fins que s'acabi.* Dia 24. 9 vespre. *Sortida de la comitiva del carrer de les Llises per anar a la cremada del Carnestoltes.*"

Joan Rafart i Ramon Gualdo van ser els autors del primer sermó del carnaval, que va llegir aquest darrer. L'aspecte definidor i diferenciador del carnaval de Solsona respecte a altres viles i ciutats del país rau en el fet que des del primer moment, aquest tindrà els elements característics de la festa. Les prohibicions legals vigents seran superades per la consolidació, any rere any, de la celebració del carnaval. Tot i així, no deixa d'ésser sorprenent, i a la vegada revelador dels canvis que es produïen, que el delegat provincial d'Informació i Turisme a Lleida, Jesús Imaz –al febrer de l'any 1975–, informés l'alcalde de Solsona, Jaume Serra i Jounou, que la proposta de subvenció del carnaval havia rebut l'informe favorable del director general d'Ordenació del Turisme, i s'atorgava una ajuda de 50.000 PTA, al Centre d'Iniciatives i Turisme de la ciutat per col·laborar en les despeses d'organització del carnaval. Tenint en compte l'època en què es va concedir, podem afirmar que no era una quantitat gens despreciable. Era un pas més en el seu procés de consolidació i, sobretot, un reconeixement a la seva creixent importància.

LA SECULARITZACIÓ I VENDA DE L'ESGLÉSIA ROMÀNICA DE SANT PERE DE MADRONA (1785)

Els conjunts monàstics a part, les dues esglésies romàniques més singulars del Solsonès, per les seves dimensions i un projecte arquitectònic més ambiciós que el de la majoria d'esglésies rurals, són Sant Esteve d'Olius i Sant Pere de Madrona. Ambdós edificis tenen la particularitat de comptar amb una cripta, que és de més volada a Olius, i el seu contrast presenta el valor afegit que il·lustren dos moments diferents del romànic a la comarca. Sant Esteve d'Olius és, en la seva estructura bàsica, un edifici del segle XI, mentre que Sant Pere de Madrona correspon al romànic del segle XII, amb un treball de la pedra molt més refinat i la presència d'elements escultòrics. El valor d'ambdós edificis ja fou apuntat des dels primers anys del segle que s'acaba i explica que mereguessin l'atenció de Joaquim Puig i Cadafalch a *L'arquitectura romànica a Catalunya* (1918). Al llarg del segle la seva trajectòria ha estat molt diferent. Sant Esteve d'Olius, feta excepció de la destrucció del seu mobiliari l'any 1936, especialment del retaule siscentista que pintà Josep Bordons, ha estat i és objecte de diverses consolidacions i restauracions que garanteixen la seva conservació per temps. És un monument justament i generalment valorat que, a més, s'ha integrat del tot en el recorregut turístic solsoní. Amb Sant Pere de Madrona s'ha donat tot un altre dissortat procés: el de la seva lenta però progressiva destrucció. Ja l'any 1909 J. Serra Vilaró apuntava el mal estat d'aquest temple i com s'estaven fent malbé les pintures murals del segle XIII que hi albirava. Alguns anys després (1922), Cèsar A. Torras deia d'aquest "notabilíssim exemplar d'arquitectura romànica" que es trobava, "malauradament, en latent estat de ruïna. Sa trista sort y l'abandonament en que's troba promouen un sentiment de dol y pena. L'aïrosa volta està esfondrada per tots indrets; les parets amenacen desplomar-se. Tot és desolació y agombolament de trocejades ruïnes. L'absis, molt alt y de forma esbelta, obra del segle XII, és lo més conservat que's nota. Ses nervadures y pilans són delicats y primorosos. En la petita cripta, oberta en la part posterior de sota l'altar major, s'hi observen encara alguns notables y curiosos capitells, portant un d'ells una inscripció gravada que diu *Mirus me fecit*. Poden notar-se en les parets del altar restos borrosos de pintures murals, fetes en el segle XIII. D'aquí pocs anys res en quedarà d'aquest estimable joiell". Poc després de la visita de l'il·lustre excursionista, tres capitells de la cripta foren extrets i portats al Museu Diocesà de Solsona, on són avui, seguint un criteri desencertat perquè comportà la mutilació del monument i la descontextualització, però amb la lloable finalitat de conservar-los i evitar-ne la dispersió. A la vista de la trajectòria que ha patit l'edifici i la dissort d'alguns fragments esculpits que hi restaren, fou una iniciativa avui plausible.

Els auguris d'un esfondrament imminent formulats per C. A. Torras han trigat molts anys a complir-se. Finalment, però, el 1987 s'esfondrà la volta, el mur de migjorn i un bon tros de l'absis. La major part de l'església és avui un munt de pedres en augment, però els testimonis dels murs que encara resten mereixen una consolidació que eviti l'arrasament total de l'edifici. *Catalunya Romànica* (XIII, 1987) encara va poder arribar-hi a temps, alguns mesos abans, de manera que s'hi pot veure unes bones fotografies i la seva planimetria.

Als orígens d'aquest llarg procés de desaparició d'un monument tan significatiu hi ha la seva secularització i pèrdua de la condició d'església a la segona meitat del segle XVIII; tanmateix ha estat determinant l'estulta deixadesa institucional dels nostres dies. L'any 1985 vaig publicar el contracte que el 19 de febrer de 1771 el rector i el segon obrer de Madrona signaren amb el mestre de cases Jaume Fornell i Tolosa per a la construcció d'una nova església parroquial, la qual havia de substituir l'edifici romànic. Segons aquest contracte, el mestre de cases havia de concloure la seva feina en el termini de quatre anys a partir de l'inici de les obres. El dia 12 de juny de 1784 el nou edifici fou beneït i s'hi va traslladar el Santíssim en processó des de l'església vella, la qual restà, des d'aleshores, secularitzada.

Els contractes del segle XVIII per a la construcció de noves esglésies acostumen a contenir un pacte que fa referència a l'edifici antic. El mestre de cases es compromet a demolir-lo i se li concedeix la pedra que sigui aprofitable per a la nova construcció. Així succeí, per exemple, a Riner (1790) o bé als Torrents (1749), on, a més de la parroquial, es va concedir al mestre de cases una altra església del terme. Pel que fa al cas de Madrona, ben altrament, el contracte de 1771 no fa al·lusió a la demolició de l'església vella. Només s'hi diu que a l'altar major de la nova església s'hi haurà de posar "la mesa vella de Sant Pere" (s'hauria d'examinar l'interès que pugui tenir aquest element de l'església romànica, que ha estat negligit, i no és descartable d'haver-s'hi desat també la lipsanoteca que pogués contenir al seu lloc d'origen). Ara bé, es concedeix al mestre "la iglésia de Sant Miquel, construhida en dita parròquia, perquè pugua desfer-la sempre que li aparega y aplicar-la a la nova iglésia ab part que no danyo".

Una escriptura de compravenda atorgada a la vila de Ponts el 25 de novembre de 1785, davant el notari Francesc Palou i Far (*Vigessimum manuale instrumentorum*), ens aporta moltes notícies inèdites sobre la destinació de l'edifici romànic. El rector Tomàs Ribó, l'obrer Josep Cucurulls, que era el pagès

Església de Sant Pere de Madrona l'any 1913. Clixé procedent de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.
Foto C.A. Torras

establert a l'antic castell del senyor de Madrona, el batlle Marià Massana i Rossells, els regidors Isidre Castellana i Ramon Aranyó i el procurador síndic Miquel Jounou, juntament amb Ermenter Vernaus, Jaume Estany i Anton Baró, tots tres comissionats de l'Ajuntament de Madrona per a la fàbrica de la nova església i la venda de la vella, hi manifestaren que la parròquia de Madrona "tenia y posseïa, de temps immemorial, una iglésia vella molt incòmoda e inconvenient als parroquians". A causa d'aquests inconvenients es "resolgué edificar de nou altra iglésia més proporcionada y de millor disposició, a poca distància de aquella antiga (...), a costa de caritats dels mateixos parroquians y del señor jurisdiccional del dit lloch". També hi manifestaren que des del 12 de juny de 1784, data de benedicció de la nova església, "quedà la pròpia iglésia vella com a deserta y secularisada, sens que se puga de ella reportar-se benefici algun, quedant dit edifici desert, de què se seguiria ab lo temps sa total ruïna". Amb aquesta perspectiva i per tal de treure'n algun profit, "se passà a resòdrer la venda de dita iglésia vella".

No s'hi diu que la causa de la construcció d'una nova església fos el mal estat de l'antiga, que tampoc no es manifestava que resultés petita. Era, com s'ha vist, "molt incòmoda e inconvenient als parroquians", mentre la nova seria "més proporcionada y de millor disposició". Així i tot, les proporcions del nou edifici fan evident que es volgué disposar d'un temple molt més ampli. Hauriem de conèixer el nombre d'habitants de Madrona a la segona meitat del segle XII per a valorar més ajustadament si l'església, passades sis centúries, resultava petita. Però durant el segle XVIII Madrona va passar de 105 habitants (1718) a 208 (1787). Malgrat els dubtes d'aquestes xifres, és indiscutible que el creixement fou ben remarcable i que era ben percebut pels coetanis. Al costat d'això, no s'entendria d'haver-se embarcat a construir un nou edifici tan costós, pagat pels habitants de Madrona, directament o bé indirecta, sense la bonança econòmica que vivia a la ruralia el sector pagès més benestant. J. Benet (1904) inclogué Madrona entre les esglésies de nova planta bastides a sol·licitud de fra Rafael Lasala, un bisbe construc-

Església de Sant Pere de Madrona, 31 d'octubre de 1998. Foto Estudi 3 de 3/J. Boix

tor per excel·lència que sabem que intervingué directament (1780), per exemple, en la construcció de la nova església d'Ivorra, que acordà amb el senyor del lloc. De fet, la iniciativa del nou temple de Madrona era de les acaballes de l'episcopat del seu antecessor J. de Mezquia, perquè Lasala fou nomenat bisbe de Solsona el 1773. Encara que no en coneguem els detalls, però, és ben segur que també a Madrona la iniciativa eclesiàstica fou determinant.

El 25 de gener de 1785 el vicari general del bisbat de Solsona Marià Bargués, canonge tresorer de la catedral, atorgà permís per a vendre “el territorio que ocupava la iglesia antigua, junto con las paredes que formava dicha iglesia, por ser esta profanada y trasladado quanto havia en ella a la iglesia nueva, y ser inútil y de ningún servicio a la iglesia de Madrona el citado terreno, como también el casal o paredes que la formavan”. Aquesta autorització, que el notari reproduí a l'escriptura, manava que abans de la venda “deverán extraherse los cadáveres enterrados en la iglesia, o en el mencionado terreno, y deverán picarse las paredes por la parte de dentro de ella para su total profanación”.

La venda es va fer mitjançant encant públic celebrat a Ponts el dia 22 de juny de 1785, després d'haver anunciat la subhasta a Vilanova de l'Aguda, Ponts, Tiurana i Madrona. El comprador fou don Felip de Sadurní i de Mercader, en qualitat d'administrador de béns del seu fill, menor d'edat, don Josep Ignasi de Sadurní i de Mercader, senyor jurisdiccional de Madrona i altres llocs, domiciliat a Barcelona. En aquesta escriptura de compravenda del 25 de novembre de 1785 es concreta que el que es ven és “tots los edificios y àmbits de terreno, intrínsechs y extrínsechs, de dita iglésia vella del referit lloch de Madrona, ab sas entradas y eixidas, drets y pertinencias universals, que dita Universitat y singulars, en franch alou, tenen y posseheixen”. Les afrontacions són les següents: “a orient, ab la plassa de Madrona; a mitgdia, ponent y tremuntana, ab terras de Joseph Cucurulls, pagès del Castell de Madrona, mediant en part lo camí que anava a dita iglésia vella y se féyan las professons de la parròquia, lo que vuy servirà a utilitat y benefici de dit comprador, y aixís mateix lo camí que per anar a dita iglésia vella fins vuy se ha usat, ab la mateixa extenció y amplària que actualment se troba”. El comprador i els seus successors s'obligaven a no poder, “en ningun temps, construir en las cosas venudas casetas ni habitació per llogar”. El preu fou de 400 lliures, 25 lliures més per a una campana i 43 lliures més per a una casulla completa, ultra les despeses de la subhasta i de l'escriptura.

La compra de l'edifici per part del senyor de Madrona tot indica que era ben clara per endavant. A l'encapçalament de l'escriptura es manifestà que “ningú podria esperar utilitat de emplear son caudal en comprar un edefici de què no necessita ningú del poble, ni per los forasters pot setvir de cosa alguna; a més del gasto que causarà la conservació de dit edefici per los reparos necessita obra tant vella”. En canvi el senyor de Madrona, s'argumentava, podria destinar “dita iglésia vella per repuesto de grans y habitació dels recaudadors y demás que sia de son agrado”. Fins i tot l'autorització del vicari general, cinc mesos abans de la subhasta, concretava que la compraria el senyor de Madrona i també el preu pel qual finalment fou venuda.

A banda d'altres consideracions, és evident que la compra de l'església per part del senyor fou afavorida pel fet de ser a tocar mateix del castell. Castell i església configuren un conjunt arquitectònic estratègicament encimbellat a la “muntanya de Madrona”, segons l'expressió d'un document urgellenc del 995. El senyor feudal havia intervingut directament en la construcció de l'església al segle XII, com podria evocar la inscripció *Mirus me fecit* esmentada. L'acoblament al castell i a l'indret alterós que ocupa el conjunt hauria obligat a descentrar un xic la nau respecte a l'absis. El castell, però, ens ha arribat molt transformat i arruïnat. Com els altres petits castells de la comarca, des de la baixa edat mitjana no era habitat pel senyor, sinó que fou establert a un pagès juntament amb terra. Des de la

segona meitat del segle XVII, pel cap baix, el mas Castell fou habitat per la família Cucurull, amb l'obligació d'haver de fer servitud d'escarceller. La presó del castell es va conservar fins a principi del segle XX.

Domènec Costa i Bafarull ens deixà (1799) una "Noticia muy antigua de Madrona" que posa de manifest la riquesa patrimonial i artística d'aquesta església. Ens diu que s'hi conservava "una caxita de marfil primorosamente labrada de baxorelieve. Contiene, de tiempo inmemorial, unos huesos que se exponen a la veneración de los fieles. En dicha caxita hay unos caracteres que fielmente copió el Rmo. Dr. D. Jayme Pasqual, canónigo premonstratense y ex-abad del real monasterio de Santa Maria de Bellpuig de las Avellanas, y los dirigió al Sr. Casiri, bibliotecario de Su Magestad, el qual, habiéndolos examinado, los traduxo del idioma árabe antiguo, o cúfico, y dicen así: 1. En el nombre de Dios misericordioso y piadoso. 2. Esta caxa mandó hacer para su hijo. 3. De que Dios tenga piedad el Emperador de los fieles, que Dios le ayude. 4. Y prospere Abdelvahan. Esta inscripción rodea eneramente la caxita. Los núms. 1 y 3 son de los caracteres de sus frentes y, los 2 y 4, de sus lados". És una notícia molt interessant que ha passat del tot, desapercebuda als historiadors de l'art medieval del país. Amb totes les reserves necessàries davant una notícia tan puntual i mediatitzada, molt bé podria tractar-se d'una arqueta hispanoàrab, de base rectangular, potser no pas posterior als segles X-XI. Si és correcta la lectura que l'"Emperador dels fidels" la féu fabricar, podria provenir de la cort califal cordovesa i tractar-se d'una peça propera a l'arqueta de la catedral de Girona, del segle X, encomanada pel "Príncep del fidels", que es creu que podria haver estat un obsequi del califa o bé un botí de guerra de l'expedició a Còrdova que l'any 1010 va fer el comte de Barcelona, juntament amb el d'Urgell, els bisbes de Vic, Girona i Barcelona i altres senyors, encapçalant l'exèrcit català format per uns nou mil homes. Aquesta mateixa provenença ha estat suggerida per als tres vasos de llautó de la catedral d'Urgell, que també tenen inscripcions en caràcters cúfics. Aquestes peces importades d'orfebreria islàmica són raríssimes avui a Catalunya. Fabricades en vori, només se'n coneix els exemplars de la catedral de Girona i del monestir de Sant Pere de Roda. És evident que el seu valor material n'ha afavorit la dispersió des de fa molts anys. De tota manera, havent estat, sens dubte, més abundants del que ens indiquen els comptats exemplars pervinguts, no pas totes les esglésies en tenien. Només les més ben dotades econòmicament, afavorides pels principals barons o ben situades entremig dels intercanvis comercials de Catalunya amb els hispanomusulmans.

Ens diu Costa i Bafarull que "esta preciosa cajita la vendió el párroco y ahora no existe en dicha parroquia". És versemblant que fos venuda pels volts del canvi d'església, a fi de contribuir a pagar les despeses del parament del nou temple. És probable que aleshores també es dispersessin alguns altres objectes medievals de l'antiga església. Un santcris del segle XIII de bona factura, provinent de Sant Pere de Madrona i avui conservat al Museu Diocesà de Solsona, podem suposar que fou un dels objectes de culte traslladats de la vella a la nova església.

Ramon Planes i Albets

ESTUDI 3 DE 3

L'any 1996 es va constituir una agrupació que, amb finalitats estrictament culturals i a través de la fotografia, intenta deixar constància de la realitat, els canvis i l'evolució de la ciutat de Solsona i de la comarca del Solsonès en aspectes d'urbanisme, de costums, de patrimoni artístic i arquitectònic, entre d'altres. Aquest grup va prendre el nom d'*Estudi 3 de 3*, i també va passar a dir-se així la col·lecció fotogràfica que forma.

Les persones que integren aquest grup estan vinculades a l'AHC de Solsona i els seus criteris de treball responen a les necessitats que planteja el mateix Arxiu. A més, per tal de garantir la preservació i l'ús social de la col·lecció fotogràfica, els integrants del grup van creure convenient fer donació de les fotografies (negatius i positius) al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya amb la condició que fossin dipositades a l'AHC de Solsona. En aquest sentit, s'han mantingut diversos contactes amb l'esmentat Departament per tal de portar a terme aquesta cessió.

Estudi 3 de 3 es regeix a través d'un protocol que estableix la seva constitució, les finalitats del grup, el règim de funcionament, els òrgans de govern... Els fundadors del grup van ser Josep Boix i Planes, Jordi Torner i Planell i Rosa M. Vila i Gangolells, i actualment compta també amb diversos col·laboradors que actuen en tasques i temes concrets. Aquesta fórmula permet assolir un alt nivell de documentació de les sèries fotogràfiques que es van crear.

Tot i que fins ara les actuacions s'han centrat principalment a Solsona, ja s'ha començat a planificar la tasca que cal dur a terme tant pel que fa a la resta de la comarca com pel que fa a temes més específics (ponts, fonts, masies...).

Fins avui, la col·lecció té un fons de 806 unitats positivades amb els seus corresponents negatius, i tot i que les primeres imatges són bastant recents (finals de 1996), *Estudi 3 de 3* es proposa, com un dels seus objectius fonamentals, garantir la continuïtat d'aquest treball per tal de deixar constància de l'evolució i transformació del Solsonès.

Rosa M. Vila i Gangolells

Sant Bernat, 17 d'octubre de 1996. Foto Estudi 3 de 3/J. Boix

Sant Bernat, 31 d'octubre de 1998. Foto Estudi 3 de 3/J. Boix

CARTES D'UN CADET DE L'ESCOLA MILITAR DE BUSA (1811-1812)

En el procés d'inventariar el fons patrimonial de la família noble Homdedéu, de Riudecanyes (Baix Camp) (1573-1872) que conserva l'Arxiu Històric Comarcal de Reus, s'ha localitzat un plec de cartes escrites per Joaquim d'Homdedéu i Molins, cadet a Busa, al seu pare Joaquim d'Homdedéu i Cases. En total són dotze cartes, en format quart i octau, en llengua castellana, datades els anys 1811 i 1812 (la darrera carta data del 28 de setembre del 1812).

De caràcter marcadament personal, serveixen per a il·lustrar les peripècies d'un jove militar a la fortalesa de Busa, construïda el 1810 pel general Lacy contra les tropes napoleòniques. Allà s'hi arribaren a concentrar 8.000 soldats. A més d'escola militar, comptava amb un hospital i un camp de concentració per als presoners de guerra. Es pot consultar una fotocòpia de les cartes a l'Arxiu Històric Comarcal de Solsona.

Josep M. T. Grau i Pujol

Creiem que aquesta notícia documental és prou curiosa per a mostrar, a tall d'exemple, la transcripció d'alguns fragments.

Carta del dia 29 d'abril de 1812 enviada pel pare a Joaquim d'Homdedéu:

"(...) Muy sensibles se me hacen algunas cosas tuyas, y lo que es cierto que estoy poco contento al ver que gastas mucho de ropa y dinero, y aprovechas tan poco. Me doy ya pena de decir a quien me pregunta de ti, que ahun te hallas en el colegio, quando muchos son los que piensan que eres ya oficial, más tu lo quieres así, paciencia y a Dios lo encomiendo, ya que mis ruegos no lo pueden remediar, ni tampoco las muchas evidencias que te he hecho. (...) Enviarás la medida del sombrero que pides para no estar en comprarlo demasiado grande ó pequeño por medio de un hilo, y dirasme que calidad de sombrero has menester si redondo ó de que forma(...)"

Carta del dia 27 d'agost de 1812 enviada per Joaquim d'Homdedéu al seu pare:

"Mi querido padre, recibí la ultima del 7 del corriente; el sombrero lo recibí lo demas también exsebto las peras y mansanas. De marchar se dise si marchamos a Mallorca, pero son voses que corren no se dise de sierto; de gastar gasto tampoco como puedo pero vatancaro todo que en mucho dinero se compra poco. Me ará el favor de enviarme un poco dinero para dipositar si V. puede dirá V. a mi madre que me envie una camisa y uno o dos pañuelos. (...)"

Carta del dia 28 de setembre de 1812 enviada per Joaquim d'Homdedéu al seu pare:

"Yo noe salido ofisial porque Dios no aquerido o por desirlo mejor la gran intriga que ay, hansalido por menos saber y menos meritos y por menos antigüedad. Solamente porque trendran una crmana en Vique (Vic) o enpeñenos una cosaotra. Pero no por el que adeser que ya esta referido, si V. mismo pudiere ir en Vique apresentarse al mismo subinspector D. Vicente Amat que era tenientecoronel del regimiento quentré, quera el Primertersio de Tarragona; se lo podrá desir V. la antigüedad que tengo, lo servisio que me echo en Busa y el sitio de Tarragona y que enel colegio no puedan desir nada sino que no estoy muy avansado de la teorica (...)"

Arxiu Històric Comarcal
de
Solsona
(Solsonès)

*Xarxa d'Arxius de la Generalitat
de Catalunya*

Col.laboradors:

Consell Comarcal del Solsonès

Ajuntament de Solsona